

Jézus, a fölcserélhetetlen (Mk 8,27–30)

Már kortársai sem vették észre Jézus egyedülálló voltát, s ez az evangéliumi szakasz is tanúskodik arról, ki mindenki és mi mindennel cserélték össze. Az azóta eltelt húsz évszázad nem hozott javulást e téren. Érdemes néhányat szemügyre vennünk mai fölcserélései közül, s aztán levonnunk bizonyos tanulságokat.

Jézus fölcserélése a történelmi háttérrel. Jézust azonosítják korának minden lehetséges és lehetetlen jelenségével: „Amit tudunk róla, az csak a történelmi erők játéka eredménye”. Így aztán magából Jézusból nem marad semmi: „nem is élt”, „az egész Újszövetség csak Krisztus-költészet”, hallani. Például: „Jézus csak a logosz-filozófia szimbolikus megjelenítése a zsidóságban”, szimbolikus tanköltemény.

Jézus hazavitele a zsidóságba. Eszerint Jézus csupán egy szakadár zsidó, akit a keresztények kisajátítottak maguknak, ezért „haza kell őt vinni” a zsidóságba, hiszen csak azt tanította, amit akkoriban minden művelt zsidó vagy rabbi tudott, azaz Jézus is csak egy sajátos stílusú rabbi volt, az egyik iskola feje. Ez a felfogás feloldja Jézust a júdaizmusban.

Jézus azonosítása a „modern”-nel. A mindenkor modernnel, azzal, amit az adott pillanatban épp modernnek tartanak: az uralkodó szellemiséggel, ideológiával vagy éppen gyakorlattal, például az éppen divatos egyházi gyakorlattal. A középkori világvége-hangulatban Jézus a végítélet bírója, a 20. század elején a Jézus Szíve kultusz tárgyával azonos, a 20. század végén a karizmatikus (irracionalis, mindenható, csodatevő, gyógyító) Jézus „a” Jézus.

Jézus feloldása a „gyülekezeti teológiában”. Ennek eredménye az első és második keresztény generáció Jézusról alkotott képe: miközben csak „tovább akarták adni” a Jó Hírt, akaratlanul is „beleírták” a maguk felfogását, és sok mai teológus szerint et-

Gromon András

Vázlatok Jézus arcképéhez

IV. rész

től nem is lehet elkülöníteni az eredeti Jézust.

Jézus azonosítása valamilyen rész-szempontról. Minden kor ortodoxiája arra teszi a hangsúlyt, kicsoda Jézus: Isten Fia, Krisztus, Főpap stb., és ezáltal valamilyen hittételt csinál belőle. Minden kor racionalizmusa csak arra figyel, mit mond Jézus, és ezáltal valamilyen új értelmi igazságot csinál belőle. A vallásos szocialisták csak az iránt érdeklődnek, mit tett Jézus. Sok teológus és laikus pedig csak azt keresi, mit használ Jézus... – Minden rész-szempontról a figyelembevétele jogos, viszont egyoldalúan csak valamelyikre koncentrálni Jézus meghamisításához vezet.

Mindezekben a jelenségekben egy-részt sok helyes és téves megállapítás keveredik: Jézus nem függetleníthető kora történelmétől, de nem egyszerűen annak a terméke; Jézusban erősen élnek a zsidó gyökerek, de messze túlnő azokon; Jézus mindig „modern” lesz, de sosem szűkíthető a modernségre; Jézust átalakította a gyülekezeti teológia, de nem semmisítette meg; Jézusban fontos a lénye, amit mond, amit tesz és a „hasznossága”, de öbenn ezek együtt fontosak, sőt: személyisége több, mint ezek együttese, és kimeríthetetlen, mint minden (nagy) személyiségé; **másrészt közös vonás, hogy az emberek valamennyi megközelítésben többé-kevésbé saját elképzeléseiket vetítik ki, vetítik rá Jézusra,** folytonosan összekeverik vele önmagukat; Jézus a világtörténelem legnagyobb „projekciós felülete”...

De hát kicsoda is akkor Jézus? **Nem szorítható semmilyen definícióba.** Csak szubjektív vallomásokat lehet tenni. A fentiek alapján azonban **három általános kijelentést meg lehet kockáztatni:** 1. Jézus senki mással föl nem cserélhető, eredeti személyiség. 2. Túlzó egyoldalúságtól mentes, teljes-ép ember (integrált személyiség). 3. Az ember lényegét rendkívüli és talán egyedülálló módon megvalósító (de ettől még nem abszolút) személyiség.

Milyen tanulságok vonhatók le mindebből?

Tekintettel Jézus eredetiségére és nagyságára, ehhez mért *szerepesség-gel kell közelednünk* hozzá. Aligha helyes abból kiindulnunk, hogy mi jobban tudjuk nála, hogyan is állnak a dolgok. Aki Bachnak akar zenei, Michelangelónak szobrászati, vagy Kaszparovnak sakkozási tanácsot adni, jól gondolja meg.

Különösen *óvakodjunk attól, hogy (a szükségszerűnél jobban) rávetítsük* saját teológiai, történelmi, erkölcsi, politikai, gazdasági stb. elképzeléseinket! Ne képzeljük, hogy Jézus fantáziájából, tehetségéből, képességeiből, erejéből, nagylelkűségéből, érzelmgazdagságából is csak annyira futotta, mint a miénkiből!

Legyünk tudatában annak, hogy Jézus személyiségét, mondanivalóját, viselkedését, jelentőségét *megközelíteni csak nagyon sok és nagyon fáradságos munkával lehet!* A „leghétköznapi” ember is „észak-fok, titok, idegenség” s „az út lélektől lélekig” mérhetetlen – hát még egy Jézus nagyságrendű valaki esetében.

Ne is riadjunk vissza ettől a sok és fáradságos munkától! Ha annyi mindenre van időnk és erőnk, az emberré válás (meg)tanulására miért nincs? Mert hiszen Jézustól épp ezt tanulhatnánk el. Hetenkénti vagy kéthetenkénti egy-két óra ráfordítással senki nem válhat semminek nemhogy „művészévé”, de még „tisztességes iparosává” sem.

Az eltelt hosszú időben és manapság is számos összececerelésének lehettünk és lehetünk tanúi. Valóban megérteni és megközelíteni Jézust *nem lehet elméleti úton.* Nagyon fontosak a róla, tanításáról, tetteiről, szándékairól szóló „tárgyi” ismeretek, de csak annyit érnek, mint amikor valaki tudja, hogyan kell főzni, vagy mi az, ami ehető – de nem főz, vagy nem eszik... És amint jól főzni is csak gyakorlattól lehet, Jézust is csak az fogja helyesen megismerni, aki az életében, cselekedeteiben követi őt. Csak ebben az esetben táruznak fel előtte a jézusi mélységek és magasságok. A Jézust elvben elfogadók számára a legnagyobb figyelmeztetés (Lk 6,46): „Minek mondjátok nekem, hogy Uram, Uram!, ha nem teszitek meg, amit mondok?”

Jézus, a mértékadó (Mk 9,1–8)

Jézus „színeváltozásának” története látszólag éppoly távoli és elvont, mint nem érintő esemény, mint pusztai megkísértése. De ha valaki egyrészt megéri a jelentését, másrészt ugyanazok a problémák foglalkoztatják, mint Jézust és tanítványait, akkor egy csapásra húsba vágóan aktuálissá válik. *Voltaképpen két eseményt tartalmaz ez a történet.* Az egyikre az első mondat utal: „Bizony mondom nektek, egyesek az itt állók közül biztosan nem ízelelik meg a halált, míg meg nem látják, hogy Isten országa eljött eröben.” A másik a „színeváltozás” eseménye. *A kulcs a két esemény összehasonlásában rejlik:* mindhárom szinoptikus evangélium hangsúlyozza, hogy idézett kijelentése után „hat (illetve nyolc) nappal Jézus kiválasztotta Pétert, Jakabot és Jánost, és fölment velük egy hegyre imádkozni”, azaz a „színeváltozás” eseményét mindhárom a megelőző kijelentés-ígéret bejelöléseként értelmezik.

Miről is van hát szó? Mindenekelőtt egy halált kockáztató vállalkozásról. Jézus nyomatékosan felhívta tanítványai figyelmét: az a szándéka, hogy az ország vallási központjának számító Jeruzsálemben is meghirdeti Isten országát, könnyen az erőszakos halált eredményezheti (sőt valószínűleg eredményezi is) a maga (s talán tanítványai) számára (is): „Most fölmegegyünk Jeruzsálembé... Az emberfiát elvetik, megostorozzák, megölik...” (Mk 8,31; 9,31-32; 10,32-33). Hiteles lehet, hogy Márk e bejelentés után helyezi el Jézus figyelmeztetését: „Ha valaki utánam akar jönni [most, a veszélyes Jeruzsálembé], tagadja meg magát, vegye föl keresztjét [= legyen kész a kivégzésére], és úgy kövessen” (8,34).

Minden valóban Jézus-követő életnek ez a távlata: az üldöztetés, az erőszakos halál, bár ennek formái koronkint erősen változhatnak, nem is mindig feltétlenül fizikai formában jelentkeznek, sok változat lehetséges (a németek ismerik a Rufmord, „rágalmazási gyilkosság” kifejezést: rossz hírbe hozással is lehetetlenné lehet tenni, tönkre lehet tenni valakit...). Szegény Jézus, csak azt nem sejtette, hogy eljön az idő, amikor saját egyházában a főpapok és a papok üldözik majd az ő igazi követőit – bár azt például megmondta, hogy „saját házanépe lesz az ember ellensége” (Mt 10,36), és „halálra adja majd testvér a testvérét, s apa a fiát” (Mt 10,21), de nyilvánvalóan nem keresztény testvérekre és apákra gondolt.

Mindenesetre egy ilyen kilátásokkal kecsegtető helyzetben, a Jézus-követő életformában magától értetődően vetődik föl a kérdés, ahogyan a tanítványokban is fölvetődhetett Jézus bejelentése nyomán: *Van-e értelme az egész vállalkozásnak*, ha netán mind belepusztulunk anélkül, hogy sikert érnénk el, anélkül hogy megvalósulna kitűzött célunk, megélnénk Isten országának eljövését? Menjünk föl Jeruzsálembé csak azért, hogy megöljenek minket?

Jézus, úgy látszik, tisztában volt ezzel a lélektani dilemmával: Lehet-e úgy kockáztatni az akasztófát (vagy akár az enyhébb üldöztetéseket is), hogy legfeljebb egy távoli, ködös, bizonytalan remény mozgatja az embert, a közvetlen jövő és tapasztalat viszont csak kudarcokat ígér? *Képes-e az ember nagy célokért küzdeni, ha azokról semmilyen biztos tapasztalata nincsen?*

Különösen, ha **az embert közben még a félelem is szorongatja „Mózesből és Illéstől”**: „Nem is tudta, mit mondjon, annyira félték” (6. v.). Ugyan mitől-kitől félték volna, ha nem Mózesből és Illéstől, azaz saját vallásuknak Mózes és Illés által jelképezett hagyományától, és annak kortársi képviselőitől (akik Jeruzsálemben majd megölhetik őket)? Mert nem könnyű a régi vallási beidegződésektől megszabadulni, és még nehezebb a régi vallás képviselőinek szorításában élni (szűk családban, rokonságban, egyházközösségben), kitéve erőszakosságuknak, támadásaiknak (mert nekik aztán nemigen vannak gátlásaik).

Érthető, hogy ilyen helyzetben ember *legszívesebben „három sátrat csinálna*: Jézusnak egyet, Mózesnek egyet és Illésnek egyet”, azaz valahogy harmonizálna, *közös nevezőre hozná* a hagyományos vallás igényeit meg a Jézus által megmutatott út követelményeit. Miért is kellene kiélezni a dolgokat? Miért ne lehetne szép összhangba hozni őket? Miért ne lehetne megtalálni az elvi (teológiai) és gyakorlati kompromisszumot?

Mindezekre a kérdésekre, félelmekre, dilemmákra, aggodalmakra adta meg a választ a „színeváltozás” eseménye.

Bár aki „látni” akart, az már korábban is tapasztalhatta, hogy „Isten országa” nem csupán ködös távoli cél, hanem – részlegesen, töredékesen ugyan, de – valóság is lett Jézus révén. A második „kenyérszaporítás” után az egyetlen kenyér elosztásán vitatkozó tanítványoktól azt kérdezi Jézus: „Még mindig nem értitek és nem fogtátok föl?... Szemetekkel nem láttok és fületekkel nem hallotok” (Mk 8,17-21)? Mit? Többek között azt, hogy a Jézus által hirdetett és gyakorolt osztásban

itt van az Isten országa. Ahogyan a néptől is számon kérte: „Ha felhő támad nyugatról, tudjátok, hogy eső lesz. Ha déli szél fúj, tudjátok, hogy hőséges lesz. Hogyhogy a mostani időt nem ismeritek föl?” (Lk 12,54-56)? Mások meg kerekén kijelentette: „Boldogok a szemek, amelyek látják, amit ti láttok...” (Lk 10,23-24)!

De *Péter, Jakab és János* („egyesek az itt állók közül”) a „színeváltozás” hegyén „karizmatikus” módon is megtapasztalhatta (valóban „mielőtt megízlelte volna a halált”), hogy az „imádkozó”, vagyis Istennel közvetlen kapcsolatba lépett, és az intenzív istenkapcsolat folytán „sugárzó” („színeben elváltozott”) Jézusban valóban eljött az Isten országa, uralma; (szó szerint és átvitt értelemben egyaránt) „láthaták”, azaz átélhették, hogy Jézust teljesen áthatja Isten (mi mást jelent az Isten „uralma”, ha nem ezt?), hogy Jézus valóban az, akivé Isten országában mindenkinél válnia kell (vö. Mt 5,45): „Isten fia”, vagyis Istennek egészen odaadott, Istenhez hasonlóvá vált, és Isten által kedvelt, szeretett ember, ahogyan a „felhőből”, azaz Istentől jövő Hang mondja (nyilván nem fizikailag hallható, ékes arám nyelven, hanem benn, a lelkiismeretükben, biblikusán: a szívükben megszólalva).

Ez a tapasztalat (legalábbis elvben) eldöntött minden dilemmát:

– Isten országa *nem csupán ködös jövőremény*, hanem már itt, még a földi életben lehetséges valóság, ha csak csíraszerűen is (vö. Lk 17,21: „Isten országa rajtatok fordul”).

– Ha Jézus az Isten szeretett fia, képviselője (vö. Mk 12,6), akkor „*óra kell hallgatni*”, pontosabban: *kizárólag órára kell hallgatni*, „Mózesre és Illésre”, a régi vallási beidegződésekre és hagyományokra, valamint azok jelenkori képviselőire nem (vö. „Megmondattot a régieknek... Én viszont azt mondom nektek...” – Mt 5,21.27 stb.)!

– Következésképpen *nincs helye semmilyen elvi (teológiai) és gyakorlati „kompromisszumnak”* (megalkuvásnak), hanem a Jézus által mutatott úton kell haladni (vö. Mk 2,21: nem segít, sőt csak nagyobb bajt okoz, ha a régi ruhára új szövetből varrunk foltot).

– Az Isten országáról szerzett (karizmatikus vagy nem-karizmatikus) bizonyosság erejében *el lehet indulni „Jeruzsálembé”*, azaz járni lehet az üldöztetések útját is, kockáztatni lehet az erőszakos halált is.

Mindez talán nem megy rögtön. Péter, Jakab és János a bizonyosság megtapasztalása után is szétfutott, megtagadták Jézust a „tethelyen”, akárcsak a többiek; de aztán újrakezdték, feltehetően többször is, és a hívők emlékezete szerint végigfutották a pályát.

(Vége)